

Лесяк О.О.

*Національна академія прокуратури України,
аспірант кафедри нагляду за додержанням законів органами, які проводять
оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ПРИМИРЕННЯ ЗГІДНО ПРОЕКТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Одним із найменш досліджених теоретичних і практичних питань вітчизняного кримінального права і процесу та однією з найактуальніших проблем залишається механізм захисту інтересів потерпілого у кримінальному судочинстві.

Питанню примирних процедур та відновного правосуддя (які захищають інтереси потерпілого) присвячена низка рекомендацій і рішень Ради Європи, зокрема Рекомендації № R (99) 19 «Про посередництво в кримінальних справах» від 15 вересня 1999 р., Основоположне рішення Ради Європейського союзу від 15 березня 2001 р. «Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві» (2001/220АША).

Чинне українське законодавство має певні основи для запровадження такого роду процедур. Так, статтями 45 та 46 Кримінального кодексу України та статтями 7¹ та 8 Кримінально-процесуального кодексу України встановлено підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. Проте на практиці примирення широко так і не застосовувалось через відсутність детальної регламентації процедури в законодавчих актах, а також через обмежене коло справ, у яких можна застосовувати цю процедуру.

Указ Президента України № 311/2008 від 8.04.2008 р. «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» затвердив Концепцію реформування кримінальної юстиції України, зокрема державний курс у напрямку впровадження програм примирення між потерпілими і правопорушниками.

В світі однією з найбільш поширених форм ведення процедури примирення потерпілого і правопорушника стала медіація, впровадженням якої в Україні займаються Український Центр Порозуміння, Харківська обласна група медіації, Одеська обласна група медіації та ін.

Однак, згідно ст. 4 проекту Закону України «Про медіацію» № 7481 від 17 грудня 2010 року предметом медіації є спори, що виникають з цивільних, господарських, трудових, сімейних та інших правовідносин приватного права. Не можуть бути предметом медіації спори, що виникають з публічно-правових відносин, врегулювання яких здійснюється відповідно до інших законів України та міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України.

Як відомо, у кримінальному судочинстві спори між потерпілим і обвинуваченим (підозрюваним) не завжди носять суто приватний характер. Крім того, більшість злочинів, в

яких присутній потерпілий, - є злочинами приватно-публічного обвинувачення, і у такому випадку потерпілий не може вирішити ситуацію, що виникає, оскільки не може звернутись за допомогою медіатора.

Відповідно до ст. ст. 15 та 23 проекту Закону України «Про медіацію» №8137 від 21 лютого 2011 року, договір про проведення медіації має відповідати загальним засадам цивільного законодавства України, що стосуються змісту договорів. Угода про результати медіації укладається між сторонами конфлікту (спору) у простій письмовій формі відповідно до загальних засад цивільного законодавства України та принципів медіації, містить викладення досягнутих сторонами в ході медіації спільних рішень щодо поза- судового врегулювання конфлікту (спору).

Отже, проектом ЗУ «Про медіацію» від 21.02.11, також фактично не передбачено вирішення конфліктів, які виникають у кримінальному судочинстві, оскільки умови і механізм укладання договору і угоди про результати медіації відповідають вимогам цивільного законодавства, яке не тотожне кримінальному. У такому разі, для вирішення кримінальних конфліктів (спорів) повинна бути передбачена спеціальна процедура, яка б враховувала їх специфіку.

Проте законодавством запропоновано альтернативний вихід з такої ситуації.

При розробці проекту Кримінально-процесуального кодексу України №9700 від 13.01.2012, було запроваджено новий для вітчизняного законодавства інститут - «угода про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим».

Згідно положень проекту, угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого чи підозрюваного, обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним, обвинуваченим, захисником і представником, або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами (за винятком слідчого, прокурора або судді).

Така угода може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої і середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

В угоді про примирення, окрім іншого, обов'язково зазначаються розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний, обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого та строк їх вчинення.

Суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, які передбачені в угоді. Крім того, суд перевіряє угоду на відповідність закону. Якщо суд переконається, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання.

Перевагами застосування зазначеного інституту «угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим» є оптимізація судового процесу шляхом часткового звільнення суддів від розгляду певної категорії справ; гуманізація, демократизація

правової системи; належне забезпечення прав потерпілого у кримінальному судочинстві; уникнення подальшої криміналізації осіб, що вчинили злочин.

Таким чином, ми бачимо, що сучасною тенденцією розвитку кримінального та кримінально-процесуального права не тільки у багатьох країнах світу, а й в Україні, є зміна поглядів на сутність та призначення кримінального закону, що полягають у звуженні публічної та розширенні приватної складової у кримінально-процесуальному регулюванні.